

*Гриб В.І., доцент кафедри
правових наук та філософії
ВДПУ ім. М. Коцюбинського,
кандидат філософських наук*

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО: ХАРАКТЕРИСТИКА І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті проаналізовано поняття та історію самого терміну «інформаційне суспільство», його істотні характеристики та суперечливий характер майбутнього інформаційного суспільства. Здійснено філософський аналіз поняття «інформація», що є актуальним в рамках заявленої теми дослідження. Визначено, що інформаційне суспільство - це лише один з можливих та найбільш бажаних і стійких станів соціуму, якого можна досягнути завдяки спільним зусиллям представників більшості держав планети. Такі зусилля плануються і координуються на міжнародних зустрічах з проблем глобального інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформація, інформаційне суспільство, суспільство знань, постмодернізм, синергетика, соціосинергетика.

Історія терміну «інформаційне суспільство» охоплює майже 50-річний період з часу виникнення до піку популярності на межі тисячоліть і аж до спаду його популярності в останньому десятиріччі. На початку 90-х років минулого століття відбулося зростання функціональних можливостей комп'ютерних засобів і телекомунікаційних мереж та їх вдалий симбіоз (конвергенція) з інформаційними продуктами та інформаційними системами у формі всесвітнього Інтернету (на основі гіпертекстового механізму — «всесвітнього павутиння»). Це створило ілюзію швидкого настання реального «інформаційного суспільства» і викликало справжню ейфорію серед політиків, інвесторів та бізнесменів. Це був пік популярності та зростання застосування даного терміну [2;7;13].

До найбільш істотних характеристик інформаційного суспільства відносять: наявність загальнодоступних сучасних засобів інформаційно-комунікаційних технологій; створення в суспільстві для всіх людей умов, що сприяють вільному обміну, пошуку, розповсюдженню і виробництву інформації і знань за допомогою інформаційних комп'ютерних технологій; бажання людей використовувати комп'ютерні засоби для більш повного розкриття свого потенціалу, їх прагнення до освоєння нових комп'ютерних технологій; наявність доступних апаратних і програмних засобів, необхідних людям для ефективного отримання інформації та знань, які розповсюджуються в глобальних інформаційних мережах [9, с.15-23]; структурні зміни в економічній сфері, викликані зростаючим значенням ролі інформації в суспільстві і збільшенням числа людей, зайнятих обробкою і виробництвом інформації; випереджальні темпи розвитку інформаційного сектора в порівнянні з іншими секторами економіки [10, с.115-118]; посилення ролі теоретичного знання в житті суспільства; перехід до подання і передачі даних в дискретному вигляді з використанням кодування, подальша мініатюризація апаратних засобів обчислювальної техніки і збільшення швидкості обробки і передачі даних; спрямованість процесів інформатизації та модернізації суспільства на підвищення інтелектуального рівня людей і гуманістичну перебудову всієї життєдіяльності людини, ліквідацію бідності і голоду, забезпечення екологічної стійкості біосфери.

Найбільш важливою умовою переходу до інформаційного суспільства є свобода, а саме: відкритість, право на пошук, отримання і обмін інформацією та ідеями за допомогою будь-яких засобів незалежно від кордонів. Адже кожен повинен мати можливість брати участь в інформаційному суспільстві. Без цього інформаційна революція не відбудеться, а інформаційне суспільство, яке сподіваються створити практично всі держави світу, виявиться недосяжним ідеалом. Отже перехід до інформаційного суспільства може бути здійснений лише спільними

зусиллями всіх країн, і таке суспільство має бути глобальним за своїм характером. Нажаль в даний час інформаційного суспільства не існує в жодній країні світу, хоча окремі держави досягли значного успіху в справі розвитку і впровадження сучасних інформаційних технологій в соціальну практику. Можна сказати, що наявність сучасних інформаційних технологій і розвинених глобальних мереж є необхідною, але ще не достатньою умовою переходу до інформаційного суспільства.

На сучасному етапі досліджень інформаційне суспільство постає як деяка ідеальна модель майбутнього соціального устрою [8; с.11]. Очікується, що численні проблеми, породжені постіндустріальним суспільством, можуть бути подолані в рамках глобального інформаційного суспільства [6, с.30-35]. Однією з таких проблем, наприклад, є екологічна криза, подолання якої може бути досягнуто лише спільними зусиллями всіх країн.

Однак, навіть на рівні модельних уявлень з'ясовується суперечливий характер майбутнього інформаційного суспільства. Ці суперечності виявляються вже на стадії його формування. Наприклад, вимоги відкритості та вільного доступу до інформації вступають в протиріччя з прагненням перетворити інформацію у звичайний товар. Проникнення відносин приватної власності в публічну сферу призвело до захоплення засобів масової інформації та державних інститутів і їх використання представниками монополій в своїх інтересах. Збір інформації про життя людей, спочатку націлений на поліпшення якості їх життя, призводить до можливості тотального стеження за всіма членами суспільства в інтересах приватних компаній і корпорацій. Не реалізованою виявилась також надія на скорочення світової економічної нерівності між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються за рахунок доступу до сучасних інформаційних технологій. Стрімкий розвиток комп'ютерних технологій насправді призводить до поглиблення цифрового розриву між розвиненими країнами

і країнами, що розвиваються і дає все більші переваги країнам-розробникам нових комп'ютерних технологій.

Незважаючи на всі ці протиріччя, світова спільнота висуває в якості основного завдання XXI століття побудову глобального інформаційного суспільства "для всіх», заснованого на спільному використанні знань і вільному, незалежно від кордонів, доступі до інформації за допомогою сучасних інформаційних технологій. Виходячи з цього, можна стверджувати, що становлення інформаційного суспільства є одним з основних напрямків сучасного історичного процесу.

Збільшення циркулюючої в глобальних мережах інформації є однією з істотних ознак становлення інформаційного суспільства. Тому філософський аналіз самого поняття «інформація» є актуальним в рамках заявленої теми дослідження. На перший план, при вивченні інформації, замість кількісних характеристик виходять такі її властивості як якість, емерджентність, здатність спонукати до дії, актуальність, комунікаційні властивості і цінність. Ці властивості використовуються для впливу на суспільну свідомість і свідомість окремих людей із застосуванням сучасних інформаційних технологій. Часто поряд з поняттям «інформаційне суспільство» використовують поняття «суспільство знань» або «когнітивне суспільство», підкреслюючи роль теоретичного знання в житті сучасного суспільства. Але, незважаючи на всю важливість знання, все ж таки головну роль в постіндустріальному суспільстві, яке стає інформаційним, відіграє інформація. Саме інформація поширюється засобами комп'ютерних технологій і безпосередньо впливає на суспільну свідомість. Глобальні інформаційні мережі стають аналогом нервової системи людського організму завдяки тому, що саме ними поширюються різноманітні дані та інформація. Їх подальший розвиток може привести, як очікує М.М. Моїсеєв, до утворення «Коллективного Розуму», який виконує щодо всього людства функцію, аналогічну функції головного мозку в організмі людини [12, с.3-10].

Найважливішими досягненнями сучасної науки є принцип універсального еволюціонізму та уявлення про механізм саморозвитку складних систем, до яких відноситься і людське суспільство. Застосування ідей синергетики в питаннях вивчення суспільства призвело до появи нового методу дослідження – соціосинергетики [1; с.3]. Всі закономірності, притаманні складним системам, що саморозвиваються, притаманні й суспільству в цілому. Це означає для соціальних систем постійну зміну динамічного і хаотичного етапів розвитку, причому результат хаотичного етапу розвитку принципово непередбачуваний. Тому втрачають сенс теорії, в яких стверджується можливість управління розвитком суспільства, але залишається можливість сприяти реалізації бажаних тенденцій суспільного розвитку і протистояти небажаним тенденціям. Немає гарантії, що інформаційне суспільство обов'язково прийде на зміну постіндустріальному, але світова спільнота може сприяти реалізації тих тенденцій, які, в кінцевому підсумку, приведуть до реалізації бажаної моделі соціального устрою. Цим пояснюється важливість аналізу можливих шляхів подальшого розвитку суспільства: різні футурологічні теорії дають нам багатоваріантну картину можливого майбутнього соціального устрою.

Якщо погодитися з тим, що інформаційне суспільство буде якісно відрізнятися від постіндустріального суспільства, то згідно з сучасними науковими уявленнями процес його становлення повинен включати в себе хаотичний етап розвитку. Сучасний стан суспільства за своїми характеристиками відповідає якісним уявленням про хаотичний етап розвитку системи. Саме цей сучасний період розвитку іноді називають постмодернізмом[5, с.87-99]. Вихід з хаотичного періоду розвитку повинен супроводжуватися когерентною поведінкою більшості елементів системи, що саморозвивається. Коли йдеться про людське суспільство - це означає узгоджену дію більшості держав планети, яка може завершитися переходом до інформаційного суспільства або іншого стійкого стану.

Наприклад, можливий варіант розвитку, за якого прогрес у сфері інформаційно-комунікаційних технологій буде супроводжуватися поглибленням цифрової та економічної нерівності між розвиненими і відсталими країнами [4, с.45-50]. У суспільстві буде спостерігатися подальше відокремлення працівників, пов'язаних з інформаційними технологіями, в особливе «інформаційне співтовариство». Поступова концентрація таких «спільнот» в найбільш розвинених країнах світу призведе до припинення прогресу за межами цих країн.

Таким чином, інформаційне суспільство - це лише один з можливих та найбільш бажаних і стійких станів соціуму, якого можна досягнути завдяки спільним зусиллям представників більшості держав планети. Такі зусилля плануються і координуються на міжнародних зустрічах з проблем глобального інформаційного суспільства [7; с.13].

Отже, в процесі розвитку соціуму неминучі катастрофи і біфуркації. Антиентропійними факторами соціуму є наука, освіта, культура. Перед техногенною цивілізацією постає проблема пошуку обмежень і засобів стримування, які допоможуть пом'якшити руйнівні наслідки біфуркацій на певних фазах еволюції. Багато дослідників у світі вважають, що саме інформаційне суспільство, яке йде на зміну техногенній цивілізації покликано вирішити цю проблему. Повноцінне інформаційне суспільство не може утвердитися само по собі, без цілеспрямованого впливу людей, без затвердження нових наукових парадигм і нового світогляду, які народжуються в результаті обговорення і вирішення розглянутих проблем.

Список використаної літератури:

1. Баранцев, Р. В. Имманентные проблемы синергетики / Р. В. Баранцев // Вопросы философии. 2002. - № 9. - С. 91-101.
2. Белл, Д. Грядущее постиндустриальное общество: Опыт социального прогнозирования / Д. Белл. М.: Academia, 1999, -783 с.
3. Бранский, В. П. Социальная синергетика как постмодернистская философия истории / В. П. Бранский // Общественные науки и современность. 1999. - №6.-С. 117-127.
4. Вершинская, О. Н. Информационное неравенство как социологическая проблема / О. Н. Вершинская // Информационное общество. 2001. - № 4.1. С. 45-50.

5. Гриб В.І. Постмодернізм: основні способи філософствування і орієнтації в культурі / В.І.Гриб // Постмодернізм: переоцінка цінностей. Збірник наукових праць. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2001. – С.87-99.
6. Гриб В.І. Глобальне інформаційне суспільство: проблема становлення / В.І.Гриб // Сучасні наукові дослідження представників суспільних наук - прогрес майбутнього, Збірник наукових праць. Львів: ГО «Львівська фундація суспільних наук», 2017. – С. 30-35.
7. Європа та Глобальне інформаційне суспільство. Рекомендації Європейській раді. Брюссель, 26 травня 1994 р. (Europe and the Global Information Society. Recommendations to European Council. Brussels, 26 May 1994). В зб. "Європа на шляху до інформаційного суспільства. Матеріали Європейської Комісії 1994 — 1995 рр. Київ, Державний комітет зв'язку та інформатизації України. Вид. «Зв'язок», 2000
8. Кастельс, М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс. М.: ГУ ВШЭ, 2000. - 608 с.
9. Коломієць А.М. Функції освіти в період становлення інформаційного суспільства / А. Коломієць // Теорія і практика управління соціальними системами / Щоквартальний наук.-практ. журнал.–Харків: НТУ «ХП», 2007. – №1. – С.15-23.
10. Конотопенко О.П., Євтушенко Н.В. Основні напрямки функціонування глобальної економічної системи / О.П.Конотопенко// Вісник інституту історії , етнології і права: збірник наукових праць. Вінниця, 2014. – Т.12. – С. 115-118.
11. Мануель Кастельс, Пекка Хіманен. Інформаційне суспільство та держава добробуту. Фінська модель. Київ, Вид. «Ваклер», 2006. — 232 с. (The Information Society and Welfare State — The Finnish Model. Oxford University Press, 2002).
12. Моисеев, Н. Н. Логика динамических систем и развитие природы и общества / Н. Н. Моисеев // Вопросы философии. 1999. - №4. - С. 3-10.
13. Окинавская хартия глобального информационного общества. (Окинава, 22 июля 2000 года). Законодавство України, документ 998_163. (Okinawa Charter on Global Information Society. Okinawa, July 22, 2000)

Gryb Vitalii

INFORMATION SOCIETY: CHARACTERISTIC AND PROSPECTS

A concept and history of the term “information society”, his substantial description and contradictory character of the future information society are analyzed in the article. The philosophical analysis of the concept “information” is carried out, which is actual within the framework of the current topic. It stands to reason that information society is the only possible and the most desirable and proof state of society, that can be attained with the help of common efforts of representatives all around the world. Such efforts are planned and coordinated during international meetings where global information society problems are discussed.

Keywords: information, informative society, society of knowledge, post-modernism, synergetic.

-----***-----